

Bild: FilmCentrum/Fokus Film

Birta

11-åriga Birta bor i Reykjavik med sin mamma och syster. Hennes pappa bor i Sverige med sin nya flickvän och verkar inte ta något större ansvar för sina barn ekonomiskt. Birta känner mycket väl till familjens ekonomiska bekymmer men när hon råkar höra ett oroväckande telefonsamtal bestämmer hon sig för att ingripa. Hon måste rädda julen! Och för det behövs pengar i hushållet. Birta provar olika kreativa lösningar för att skaffa pengar. Till sin hjälp har hon lillasystern Kata, gode vännen Kim och grannen Greta.

Birtas äventyrliga jakt efter pengar må få ett varierande resultat, men det hon finner i sitt sökande är kanske värdefullare än pengar.

EN FILMHANDLEDNING FRÅN SVENSKA FILMINSTITUTET
Rekommenderad för årskurs 4 - 6

Svenska
Filminstitutet

Om filmhandledningen

Film är ett spännande och mångfacetterat pedagogiskt verktyg. Filminstitutets filmhandledningar är till för att bistå dig som lärare i att använda filmens många och olika möjligheter i undervisningen. Filmhandledningen kan fungera som ett stöd i att öppna upp för frågeställningar och diskussioner kring teman i filmen. Åldersrekommendation, som här är från årskurs 4-6 bör ses som just en rekommendation. Du som lärare känner dina elever bäst och vet vilka teman som är relevanta för dina elever och som du vill att de ska fokusera sig på och fördjupa sig i. Det är ingen manual som måste följas i föreslagen ordning. Välj istället utifrån dina elevers behov, och den tid som ni kan avsätta om ni vill diskutera utifrån tema, i samband med något särskilt skolämne eller djupstudera aspekter som exempelvis filmens form. Den här filmhandledningen innehåller också klipp som ett stöd för minnet och underlag för diskussionsfrågorna.

Filmen och läroplanen

Birta kretsar kring teman som pengar, ekonomi, hushåll, resurser, familj, relationer, viljestyrka och gemenskap. Dessa teman kan knytas till ämnet matematik där eleverna ska utveckla kunskaper om matematikens användning i vardagen och inom olika ämnesområden. Filmens teman med fördel också kopplas till skolans uppgift att stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt deras vilja att pröva och omsätta idéer i handling och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra.

Dessutom kan handlingen och teman knytas till skolans uppgift gällande det internationella perspektivet. Ett internationellt perspektiv är viktigt för att kunna se den egna verkligheten i ett globalt sammanhang och för att skapa internationell solidaritet i ett samhälle där vi lever med täta kontakter över kultur- och nationsgränserna. Det internationella perspektivet medför också en förståelse för kulturell mångfald.

Handling

11-åriga Birta måste passa sin lilla syster Kata då deras mamma arbetar dubbelskift. Tjejerna tillbringar mycket tid hos grannen Greta som gör goda pannkakor till dem. Birta spelar handboll men Kata tycker det är tråkigt att sitta och titta på. Birta tvingas träna barfota eftersom handbollsskorna har blivit för små. Dessutom påminner hennes tränare att hon inte har betalat medlemsavgiften som krävs för att hon ska kunna delta i den kommande turneringen. Birta är en utmärkt skjutare och tränaren insisterar på att hon deltar. Mamman kommer hem från sitt arbete först vid midnatt. Birta påminner henne om avgiften och skorna. Mamman lovar att betala avgiften men skorna har hon inte råd med. Birta ber sin pappa eftersom de är billigare i Sverige där han bor.

Birta tillbringar även mycket tid hos en annan granne, den gode vännen Kim och hans stora familj. När hon kommer hem efter att ha varit på Kims mormors 70-årsfest ställer hon många frågor om deras egen kontakt inom släkten. Birta går på bio med två tjejkompisar. När hon kommer hem råkar hon höra mammans telefonsamtal om att hon behöver 100 000 ISK för att ha råd med julfirandet. Birta låtsas som ingenting och går

Bild: FilmCentrum/Fokus Film

och lägger sig ledsen och orolig. Hon blir ännu mer fundersam när läraren frågar klassen om deras jultraditioner och alla visar sig fira väldigt påkostat. När Birta anförtror Kim vad hon har råkat höra berättar han om sin brors kompis som är tidningsbud. Birta räknar sina sparade slantar och gör en finansiell plan i form av en pappersjulgran. Men något tidningsbudjobb kan hon inte få innan hon fyller 15 år.

Birta räknar ut att det är fem veckor kvar till jul och att hon måste få ihop 20 000 ISK per vecka. Hon rådfrågar Greta hur man brukar samla in pengar till välgörenhet. Hon föreslår att samla tomburkar, sitta barnvakt och städa trapphuset. Birta sätter genast igång. Men någon pantning blir det inte. Sopsäckarna med tomburkar är spårlöst försvunna. Med hjälp av Kims mormor bakar tjejnerna och Kim vietnamesiska kakor och säljer dem i gallerian. Men det blir bara två påsar sålda trots rejäl prissänkning. Dessutom körs de ut från gallerian eftersom de inte har tillstånd. Väl hemma skriver Birta 3000 ISK i finansplaneringen. Hur ska hon fixa resten?

Lösningen kommer oväntat och i samband med en otäck olycka. Birta och Kata hittar Greta liggande i trapphuset. De räddar livet på henne tack vare att de snabbt hämtar mamman som arbetar som sjuksköterska och genomför hjärt- och lungräddning på Greta. Strax därefter erbjuds Birta sälja fiskfilé åt Gretas man Jónis och behålla vinsten för välgörenhet. Jónis lär Birta allt hon behöver veta om torsk, kolja, räkor och det bästa sättet att laga dem. Birta och Kata knackar dörr hos grannarna och säljer varorna. Jónis imponeras av att Birta säljer alla kartongerna så snabbt och beställer flera. Men försäljningssuccén kostar. Birta missar handbollsträningen och riskerar att inte få vara med i turneringen. Det löser sig dock

då mamman ordnar träningsavgiften och pappan skickar handbollsskorna. Tack vare Birta vinner de matchen och Birta och den tidigare lite taskiga klasskamraten Sofia blir vänner.

Birta säljer den nya fiskbeställningen rekordsnabbt och lägger pengarna i en liten ask. Kim föreslår att hon ska sätta in pengarna på en bank då hans mamma har sagt att det är farligt att ha så mycket pengar hemma. På vägen till banken tappar Birta sin plånbok på bussen. Väl hemma berättar en gråtferdig Birta allt för mamman. Mamman har redan hört om Birtas fiskförsäljning av en granne men låtsas som ingenting. När mamman berättar att plånboken har hittats och att de kan åka och hämta den är Birtas glädje enorm. I bilen räcker Birta pengarna till mamman men mamman tar inte emot dem utan har en annan idé eftersom Birta hela tiden hävdade att hon samlar in pengar till välgörande ändamål. De åker till ett barnsjukhus till vilket Birta donerar alla pengar.

Det blir ett fint julfirande med många julklappar och en överraskning. Birta och Kata får två papegojor som de döper till Greta och Jónis. Året därpå får vi se att flickorna firar tillsammans med pappan.

Filmens form och innehåll

Film brukar kallas ”den sjätte konstformen” i vilken alla andra konstarter får utrymme. Just därför kan filmen betraktas som den mest kompletta konstformen. En film kan diskuteras och analyseras på olika sätt. I Filminstitutets [filmlexikon](#) finns det en hel del korta och kärnfulla filmvetenskapliga texter för att bistå dig som lärare inför filmvisningen, diskussionen och det pedagogiska arbetet med dina elever.

Klipp 1
Källa: FilmCentrum/Fokus Film

Filmens estetik

Birta börjar med ett fågelperspektiv över en spelplan där Birta spelar spökboll med sina klasskamrater. Alla försöker komma undan bollen. Några träffas av bollen men inte Birta.

Titta på [klipp 1](#).

En bild säger mer än tusen ord, brukar man säga. I en film ser vi vanligtvis 24 eller 25 bildrutor per sekund där bildrutan är ett av filmens fyra grundelement. Allt man ser på en film är genomtänkt. Fokusera på den ”första” bildruta som du ser. Ni kan förstås pausa bilden om ni vill.

• Vad ser ni på bilden? Kan ni gissa vilken tid på dagen det är?

• Spelplanen är ljusblå med ett vitt ojämnt mönster i mitten. Vet ni vad det vita föreställer? Vad vet ni i så fall om det som mönstret föreställer?

• [Fågelperspektivet](#) används många gånger i filmen. Det kan betyda olika i olika sammanhang. Beskriv vilka intryck och känslor dessa fågelperspektiv förmedlar just i [klipp 1](#).

De filmiska uttrycksmedlen är filmens estetik genom vilken historien får sin form. Filmskaparen använder sig av olika bild- och ljudkombinationer för att skapa en viss spänning eller stämning i filmen.

• Vilken spänning eller stämning vill filmskaparen åstadkomma i [klipp 1](#), tror ni?

[Bildutsnitt](#), [bildkomposition](#) och [kameravinklar](#) har stor betydelse i åskådarens uppfattning om och upplevelse av

platsen, miljön och skeendet i filmen. Fokusera på första scenen.

• Vad vill filmskaparen förmedla genom valet av bildutsnitt, bildkomposition och kameravinklar i första scenen, tror ni?

• Hur många gånger används fågelperspektivet i [klipp 1](#)? Beskriv hur det används.

• När används fågelperspektivet i filmen i stort? Uppfyller det samma syfte, tycker ni?

[Klippning](#) anses vara ett av de viktigaste stadierna i efterbearbetningen av en film. Det är då tagningarna sätts ihop för att berättelsens sammanhängande förlopp ska stämma överens med filmskaparens vision och intentioner.

På två ställen i filmen används [slowmotion](#). Det ena är under spökbollen i filmens början och det andra är när Birta promenerar till banken för att deponera de insamlade pengarna. Slowmotion är en filmisk effekt då ett händelseförlopp återges i ett långsammare tempo. Klipp-tempot är filmens puls. Det är stämningsskapande och förstärker rollfigurernas känslor.

• Varför tror ni att slowmotion används just i de två scenerna? Hur skiljer sig de två slowmotion scenerna åt? Hur påverkar de er upplevelse av scenerna?

Ljudbilden

[Ljud](#) och [musik](#) har en oerhörd påverkan på åskådarens upplevelse av en film. Även under stumfilmens tid ackompanjerades filmen av musik och till viss mån av ljud för att höja stämningen och upplevelsen av filmen. I Birta

KLIPP 2

Klipp 2
Källa: FilmCentrum/Fokus Film

används musiken enbart i form av soundtrack det vill säga icke-diegetisk. Det betyder att det är vi som åskådare som hör musiken och inte personerna i filmen.

- Var i filmen används musiken? Varför just då och där? Vilken funktion tänker ni att musiken har?
- Stäng av ljudet och titta på [klipp 1](#) utan ljud. Hur påverkas er upplevelse och uppfattning av skeendet då?

Innehåll

Dramaturgi är läran om hur en berättelse strukturerats. Det finns flera dramaturgiska analysmodeller. Den klassiska dramaturgiska modellen eller den så kallade Hollywoodmodellen delar upp berättelsen i sju delar och beskriver hur filmens spänning utvecklas i en stigande och fallande spänningskurva. Anslag är den första delen av sju. Det är inledningen av berättelsen som ger publiken förkänning om vad som komma skall när det gäller filmens budskap, stämning, genre, tema och stil. Och det är genom filmens anslag som publikens intresse för filmen väcks.

- Vad berättar anslaget om huvudpersonen Birta som person och vad berättar det om hennes familj? Avslöjas det genom vad hon säger, vad hon gör eller genom hennes beteende? Nämn tre exempel.
- Vilka förningar får ni av spökbollspelet i början av filmen? Kan ni ana hur det ska gå för Birta? Vad var det som avslöjade det?
- Fångade anslaget ert intresse så att ni ville se hur det går för Birta? Beskriv hur ert intresse och nyfikenhet väcktes?

De två andra dramaturgiska analysmodellerna är kontraktmodellen och treaktsmodellen som bygger på samma struktur. Kontraktmodellen beskriver ett hemma-borta-hemma-förlopp. Huvudpersonen utvecklas, oftast på ett positivt sätt, genom att gå från en välbekant till en obekant situation och till sist kommer tillbaka till det välbekanta. Men i treaktsmodellen finns dessutom två vändpunkter och en mittpunkt under berättelsens gång. Det är tre viktiga händelser som ändrar handlingens riktning genom vilka dramatiken upprätthålls under hela filmen

Filminstitutet har tagit fram en egen analysmodell, demokratisk analysmodell, som underlag för samtal om rättvisa, jämställdhet och demokrati. En väsentlig del av denna analysmodell är att titta närmare på frågor som rör representation och hur filmens rollfigurer presenteras utifrån exempelvis kön, funktionsvariation och etnisk tillhörighet

- Om ni skulle analysera *Birta*, vilken analysmodell skulle ni använda er av? Motivera era val.

Ett internationellt perspektiv

Birta utspelar sig på Island. Den skildrar några intensiva veckor i Birtas liv före jul. Men den gläntar också på dörren till Kim och hans stora familj. Tillsammans med Birta och Kata får vi vara en stund med Kims familj, släkt och vänner på hans mormors 70-årsfest med karaoke, dans, mat och kakor.

Kims mormors 70-årsfest verkar ha väckt en hel del känslor, tankar och frågor hos Birta. Väl hemma övar hon på sin gitarr medan mamman lagar middag samtidigt som hon hjälper Kata med läxorna.

Titta på [klipp 2](#).

Klipp 3
Källa: FilmCentrum/Fokus Film

- Birta säger att hon hatar att vara ensam hemma hela tiden. Hur uttrycker hon sin ensamhet? Finns det händelser tidigare i filmen som kan tyda på Birtas ensamhet?
- Vad är mammans första kommentarer till Birtas saknande av släkten? Godtar Birta mammans förklaringar?
- Vilka familjer och släkter jämför Birta sin egen familj och släkt med?
- Hur uttrycker mamman sin syn på Kims familj- och släktrrelation till varandra? Är alla vietnameser likadana? Är alla islänningar likadana? Är alla svenskar likadana?

Fördjupning: Diskutera stereotyper med dina elever. Läs om forskningen Stereotypa uppfattningar - ett hinder för likvärdighet i skolan på Skolverkets hemsida. Länken hittar ni under rubriken Tips på fördjupning längst bak i handledningen.

- Vad är en stereotyp?
- Hur kan stereotypa uppfattningar påverka relationer mellan människor?

Initiativ, ansvar och problemlösning

När Birta kommer hem från bion råkar hon höra mammans telefonsamtal där hon säger att banken inte kan hjälpa henne.. Även om hon alltid hittar en lösning kan hon inte se hur de ska kunna fira jul. Hon behöver 100 000 kronor (Isländska kronor, ISK) för att kunna få till en riktig julstämning.

Birta bestämmer sig för att hjälpa sin mamma. Hon anförtror Kim som berättar om sin brors vän som tjänar mycket pengar genom att dela ut morgontidningar. Väl hemma gör Birta en finansiell plan i form av en pappersjulgran som hon klipper och klistrar på ett pappersark.

Men något tidningsbudjobb kan hon inte få innan hon fyller 15 år.

Titta på [Klipp 3](#).

Birta skriver 0 på ett runt papper och klistrar det på pappersjulgranen. Sedan börjar hon räkna.

- Vad räknar Birta ut på pappersjulgranen och i mobilens kalkylator?
- Vilket av de fyra räknesätten använder sig Birta av? Vad heter de andra tre räknesätten?
- Kan ni använda alla fyra räknesätten och få resultatet 100 000?
- Vilka geometriska figurer ser ni på Birtas skrivbord? Birta rådfrågar Greta om hur man kan samla in pengar för välgörenhet. Birta börjar genast att städa trapphuset och samla tomburkar enligt Gretas förslag. Men det blir utan större framgång. Sopsäckarna med tomburkar är spårlöst försvunna. Men Birta ger sig inte. Hon kommer på ytterligare en idé. Med hjälp av Kims mormor bakar flickorna och Kim vietnamesiska kakor och packar dem i små fryspåsar för att sälja dem i gallerian.

Titta på [klipp 4](#).

- En kackpås kostar 2000 ISK men priset sänks några gånger tills det landar på 500 ISK. Räkna ut hur många procent priset har sänkts med då.
- Det finns ett samband mellan decimalform och procentform. Kan ni förklara det sambandet?
- I vilka sammanhang i vardagen ser ni procentformen?
- Varför används just den formen, tror ni?

Klipp 4
Källa: FilmCentrum/Fokus Film

Birtas alla försök att lösa familjens ekonomiska svårigheter ger till en början bara 3000 ISK. Hon skriver summan på pappersjulgranen och gömmer den när mamman knackar på. Mamman frågar varför hon ser så trött ut. I sin frustration säger hon att hon är trött på att passa Kata. Ibland vill hon leka med sina egna kompisar. Mamman svarar att det bara är tillfälligt. Att hon jobbar så mycket hon kan för att klara julen. Birta ser hur mamman sliter med dubbelskift och allt som måste ordnas hemma, ”ett tredje skift”, för att de ska ha det bra tillsammans.

- Tror ni att Birta tar på sig för mycket ansvar?
- Om Birta hade rådfrågat er vad skulle ni ha sagt till henne då?
- Vad vet ni om relativ fattigdom och barnfattigdom i Sverige?
- Kan ni gissa hur många barn lever i barnfattigdom i Sverige idag?

Lika stark som Pippi Långstrump

Mamman läser godnattsaga för Kata. Hon läser om Pippi Långstrump och hennes häst som Pippi lyfter ut i trädgården när hon dricker sitt eftermiddagskaffe på verandan. Kata undrar om hon kan bli lika stark som Pippi. Klart du kan, svarar mamman. Man kan visa sin styrka på många olika sätt tillägger hon. Kata blir nyfiken på mammans styrka och frågar om hon också kan lyfta en häst eller poliser som Pippi. Nej, men man måste vara mycket stark för att arbeta på sjukhus svarar mamman. Hur då, frågar Kata, som tror mamman måste lyfta upp patienterna. Nej dumbom, svarar hennes mamma, man måste vara stark i livet allmänt för att klara av alla sorters motgångar och svårigheter.

- Vad betyder styrka för er? Vad är er styrka, tycker ni?
- Det finns ett talesätt som säger ”ensam är stark”. Stämmer det, tycker ni? Hur kan det komma sig att uttrycket myntats?
- Tror ni att Birta skulle ha klarat av att samla in pengarna alldeles själv? Vilka har hjälpt Birta och på vilka sätt?
- Det finns också ett talesätt som säger ”ju fler kockar, desto sämre soppa”. Tycker ni att det stämmer?
- Hur blev Birtas ”insamlings-soppa”? Är Birta lika stark som Pippi?

Fördjupning

När boken *Pippi Långstrump* kom ut 1945 var den banbrytande. Så hade aldrig en flicka skildrats tidigare. Det skapade både motstånd och medhåll. Så småningom hamnade Pippi på allas läppar och blev en hjälte.

- Vad betyder att vara en hjälte för er? Behöver vi hjältar idag?

”Ve det land som behöver hjältar”, är ett citat från Bertolt Brecht (1898-1956). Han var en tysk författare och regissör, som är mest känd som dramatiker, lyriker och teaterteoretiker.

- Vad tror ni att citatet betyder?

TIPS PÅ FÖRDJUPNING

Se

I am eleven

I I am eleven träffar vi elvaåringar i fler än elva länder och får ta del av deras funderingar kring livet och framtiden. Barnens livssituationer och drömmar skiljer sig åt, men det finns också förvånande likheter och en känsla av samhörighet.

Länk till trailer:

[I am eleven](#)

UR Samtiden - [Barns livsvillkor](#)

Barnfattigdom i den förändrade välfärdsstaten

Rädda Barnen 2013 - Fattigskolan lektioner:

Fattigskolan [lektion 1](#)

Fattigskolan [lektion 2](#)

Fattigskolan [lektion 3](#)

Fattigskolan [lektion 4](#)

Läs

[Barnfattighedsrapport 2021](#)

[Stereotypa uppfattningar - ett hinder för likvärdighet i skolan](#)

Bonusför djupning

En översikt över [artiklar](#) i svenska tidningar och tidskrifter publicerade mellan 1927-2021 där asiaters upplevelser av Sverige och syn på rasism är i fokus

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Island, 2021

Regi: Bragi Thor Hinriksson

Manus: Helga Arnardóttir

Producent: Helga Arnardóttir, Bragi Thor Hinriksson, Valdimar Kúld line producer / producer

Fotograf: Ívar Kristján Ívarsson

Klippnin: Stefani Thors

Musik: Kristján Sturla Bjarnason

Medverkande: Harald G. Haraldsson, Kristín Erla

Pétursdóttir, Margrét Júlía Reynisdóttir, Salka Sól

Eyfeld, Ragga Ragnars m.fl.

Speltid: 85 min

Distributör: FKS:FLM En del av FilmCentrum. Kon-

takt: info@fokusfilm.se

Filmen kan också finnas i utbudet hos din medie-central.

REDAKTION

Text: Phoenix Fataneh Nik-Khakian

Redaktör: Anna Håkansson

Svenska Filminstitutet, juni 2022

---

filmiskolan@filminstitutet.se
filminstitutet.se/filmpedagogik

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar.

Här kan ni lära er mer om hur en hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.

filminstitutet.se/skolbio